

De glans die blijft

Leven door de Geest in een beter verbond

De glans die blijft

Leven door de Geest in een beter verbond

Joop Bakker

Vision
Uitgeverij - Groningen

De in dit boek vermelde Bijbelteksten komen uit de Nieuwe Bijbelvertaling 2021 (NBV21), tenzij anders vermeld.

Andere gebruikte vertalingen:

NBV = Nieuwe Bijbelvertaling 2004

NBG = Ned. Bijbelgenootschap 1951

HTB = Vertaling Het Boek

HSV = Herziene Statenvertaling

WV = Willibrord vertaling 2021

GNB = Groot Nieuws Bijbel

BGT = Bijbel in Gewone Taal

BB = Basisbijbel

Copyright © 2024: Joop Bakker

Auteur: Joop Bakker

Omslag ontwerp: Vision d-sign, Groningen

Eerste druk: mei 2024

Uitgave:

Vision uitgeverij

Johan van Zwedenlaan 3

9744 DX Groningen

Nederland

www.visionuitgeverij.nl

ISBN 978-90-75613-59-9

NUR 707 - Geloofsopbouw

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this work may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any means without written permission of the publisher.

Dank!

Allereerst dank aan onze vriendin Cornelly die de moeite en tijd heeft genomen om het oorspronkelijke manuscript uitvoerig te lezen en vanuit haar achtergrond als theologe waardevolle gedachten en suggesties aan te dragen.

Ook dank aan de uitgever, Dion, die dit project met mij aandurfde in een tijd waarin zoveel geschreven en zo weinig gelezen wordt.

Johan, mijn zoon, bedankt voor je tekstsuggesties en je vragen en gesprekken over 'eeuwigheidszaken'.

Dank aan de broeders en zusters van de Vrijgemaakte Kerk in Uithuizen die ons na mijn pensionering als leidende oudste van mijn kerk, een warm welkom hebben geboden in hun kerkgemeenschap.

En natuurlijk dank aan al die anderen waarmee ik in de loop van mijn leven gesprekken heb gevoerd, en die mede mijn denken hebben gevormd, variërend van gesprekken over de doop tot veel andere levensbepalende zaken.

Mijn grootste dank gaat uit naar God, de Schepper van al het leven, voor het feit dat Hij ons leven in stand houdt en ons dagelijks inspireert in ons denken over het bestaan.

Over dit boek

‘De hemelse glans die het volk van Israël zag, was heel bijzonder. Toch was die glans niets, vergeleken met de glans die wij nu zien. Want de glans die de wet meebracht, moest weer verdwijnen. Maar de hemelse glans die met Christus gekomen is, verdwijnt nooit.’

2 Korintiërs 3:10,11 (BGT).

De Bijbel bestaat uit twee hoofddelen: het Oude Testament en het Nieuwe Testament. In de christelijke benaming ‘Oude en Nieuwe Testament’ heeft het woord ‘testament’ de betekenis van ‘verbond’: het gaat om de relatie tussen God en de mensen.

Het oude verbond (OV):

Het verbond dat God sloot met Israël op de berg Sinai, als voortzetting van een verbond dat Hij sloot met aartsvader Abraham. Dit verbond vinden we in Genesis 17:1-14 en Exodus 24:1-8. Als teken van dit verbond gold de besnijdenis en als leefregel de wet. In het Nieuwe Testament wordt ‘de Wet’ dikwijls gebruikt als aanduiding voor heel het Oude Testament.

Het nieuwe verbond (NV):

Hiermee bedoelt de Bijbel het verbond dat God nieuw sloot in het offer van Jezus Christus, waardoor het oude verbond werd vervangen. Daarover lezen we in Jeremia 31:31-34 en Lucas 22:14-20. Kern van het nieuwe verbond is dat God de mens die in Jezus gelooft tot nieuwe scheppingen maakt, die voortaan geleid worden door de heilige Geest.

Ik kies ervoor om de begrippen Oude en Nieuwe Verbond met kleine letters te schrijven, behalve daar waar het vanwege de officiële spellingregels nadrukkelijk voorgeschreven is.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	9
DEEL I - Het oude verbond; De glans die verdwijnt	15
1. Gods verbond met de mens: de hoofdlijn van het evangelie . .	19
2. Een verbond van genade	29
3. Theologie van het verbond	39
4. De doop in plaats van de besnijdenis?	50
5. Ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof	59
6. De verlossing van de zonde	69
7. Het verbond, het koninkrijk en de kerk	79
8. Traditie, religie en het koninkrijk van God.	86
9. Onder welk verbond leven wij?	96
DEEL II - Het nieuwe verbond; de glans die leven brengt	105
10. Melchizedek, priester van een andere orde	111
11. Het fundament van het nieuwe verbond	123
12. De doop op grond van het geloof	132
13. De heilige Geest is geen optie...	142
14. 'Wees heilig want Ik ben heilig'	153
15. Met Christus gekruisigd	161
16. Gedoopt met de Geest	171
17. 'Product' van het verbond: een groot volk!	180
18. Conclusie: de sluier weggenomen	188
Epiloog: The ultimate trip	198
Literatuuropgave	203

Woord vooraf

Dit is een boek over het Nieuwe Verbond!

Eén van de waarschijnlijk vele, want er is al veel geschreven over het verbond van God met de mens. Bij mijn weten heeft echter vrijwel niemand tot dusver serieus betoogd dat met de komst van het nieuwe verbond het oude overbodig is geworden. Want hoewel de Verbondstheologie een belangrijke plaats in onze theologie heeft gekregen, is de Bijbel zelf heel duidelijk over de functie van het Oude Verbond: dat is overbodig geworden.¹ In de NIV-vertaling wordt dit zonder enig voorbehoud gesteld: *'For if there had been nothing wrong with that first covenant, no place would have been sought for another.'* De Hebreëschrijver vertelt vervolgens ook waarom: *'But God found fault with the people and said: 'The days are coming, declares the Lord, when I will make a new covenant with the people of Israel and with the people of Judah. It will not be like the covenant I made with their ancestors...'*²

De wet was niet fout, maakt Romeinen 7:12 duidelijk, maar ze was niet in staat gehoorzaamheid te bewerken, zoals blijkt uit Jeremia 31:31-34, met als resultaat dat het volk het verbond niet trouw kón blijven. Er was dus een nieuw verbond nodig!

Naast het benadrukken van het feit dat God een relatie met de mensen wilde hebben – gevat in een verbond – bracht deze nadruk op het

¹ Hebreëën 8:13 (GNB): *Door te spreken van een nieuw verbond, verklaarde hij het eerste verouderd. En alles wat verouderd en verjaart, zal spoedig verdwijnen.*

² Hebreëën 8:7-9 Vertaling: *Als er niets verkeerd was aan dat eerste verbond, zou er geen plaats zijn geweest een ander te zoeken. (...) Maar God had iets aan te merken op het volk en zei: de dagen komen, verklaart de Heer, dat Ik een nieuw verbond zal sluiten met het volk Israël en met het volk van Juda. Het zal anders zijn dan het verbond dat Ik met hun voorouders sloot...*

Oude Verbond ook negatieve gevolgen mee. Een daarvan is de praktijk van de verbondsdoop, die generaties christenen ervan weerhouden heeft om zelf een keuze te maken voor de doop op geloof als introductie naar een 'wedergeboren' leven door de inwoning van de heilige Geest. Een ander gevolg is het grote accent op de wet, waardoor de theologie van het Nieuwe Verbond vermengd werd met die van het Oude. Dat levert christenen op die proberen uit eigen kracht de wet na te leven, dikwijls met een navenant gevolg van gemis aan levensvreugde en geloofszekerheid. In de volgende hoofdstukken zal ik dit verder uitleggen.

Rond de millenniumwisseling schreef ik een boek over het in mijn ogen grote belang van goed leiderschap voor de kerk van Jezus Christus. Ik had in de loop der jaren gezien wat goed leiderschap (of juist het ontbreken daarvan) voor de kerk betekent. Dat inspireerde mij tot het schrijven van een boek, waarbij mijn uitgangspunt een grondige studie in de Bijbel was over hoe Jezus leiderschap in de kerk bedoeld had. Dat leidde uiteindelijk tot mijn boek 'Leiderschap & De Gemeente'.³

Na mijn pensionering als leider in een evangelische gemeente, sloten mijn vrouw en ik ons aan bij een reformatorische, Bijbelgetrouwe kerk in onze nieuwe woonplaats. Daar ontdekte ik dat in een handleiding voor diakenen naar mijn boek werd verwezen. Kennelijk bleek er vanuit die kring belangstelling voor wat ik had gevonden, ook wel begrijpelijk omdat naar mijn mening de leiderschapsstructuur in plaatselijke reformatorische kerken meer overeenkomst vertoont met het Bijbels model dan de typische 'voorganger-achtige' structuur van veel evangelische gemeenten.

Hoewel ik mijn reformatorische broeders en zusters hoogacht als het gaat om hun gedegen theologie, ontdekte ik al vrij snel dat ook in deze kerken geworsteld wordt met Bijbelse principes. Naast de

³ *Joop Bakker: Leiderschap & De Gemeente; 2000 Uitgeverij Vision, Groningen.*

gebruikelijke 'hobbels' in leiderschap als gevolg van het ontbreken van goede en duidelijke communicatie – wat niet alleen in kerken speelt, maar ook in andere organisaties waar mensen samen een doel nastreven – bespeurde ik ook een ondertoon van 'vrees' in zowel de dagelijkse praktijk van de geloofsbeleving als in de organisatie van het leiderschap. Een soort voorzichtigheid die volgens mij te maken heeft met de theologie binnen deze kerken. Kort gezegd, vanuit de gedachte dat God heilig is en dat wat Hij ons in zijn Woord nagelaten heeft, zwaar weegt, lijkt zich in sommige van deze kerken een gevoel meester gemaakt te hebben, dat alles wel heel nauw steekt! Dit wordt gevoed door het feit dat veel van het kerkleven vastgelegd is in tradities die vrij onwrikbaar zijn, omdat ze de eeuwen hebben moeten 'overleven'. De opvatting dat de veiligste weg die van de traditie lijkt te zijn, leidt er volgens mij toe dat vernieuwing in de wijze van kerkleiding en -organisatie dikwijls beperkt blijft tot het zingen van 'evangelisch-achtige' liederen in de kerkdienst of het betrekken van gemeenteleden bij de dienst door het voorlezen van Bijbelgedeeltes. Van fundamentele wijzigingen in orde van dienst of kerkstructuur lijkt weinig sprake.

Om een voorbeeld te geven: wat is de reden van het wekelijks lezen van de wet door de dominee (althans in onze kerk) en welke Bijbelse opdracht ligt daaraan ten grondslag? Ik had al gemerkt dat sommige dominees pogingen deden om dit gedeelte van de dienst 'acceptabeler' te maken door andere formuleringen te kiezen of dit in normaal modern Nederlands te lezen, maar ten diepste bleef het toch gewoon het lezen van de wet....

Tijdens het schrijven van dit boek brak de wereldwijde pandemie door het coronavirus uit, waardoor kerken opeens andere manieren van kerk zijn moesten verzinnen. Hierbij lag het accent op de gemeentendiensten (begrijpelijk, want het meest merkbaar), maar bleek uit weinig dat deze situatie benut werd voor een grondig doordenken van de organisatie en praktijk van samen kerk zijn vanuit de Bijbel. Daardoor werd ik gesterkt in het besef dat de theologie van deze kerken een belangrijke oorzaak van die 'verstarring' zou kun-

nen zijn, omdat die een onwrikbare basis vormt, van waaruit de leer en de praktijk van het kerkleven zijn vastgelegd.

Een ander fenomeen dat in die tijd in christelijke kring de aandacht trok, was het besluit van de Vrijgemaakte Synode te Meppel omtrent het 'vrijgeven' van de ambten in de kerk aan vrouwen, waartegen ruime weerstand bestond. Het probleem daarbij was dat, hoewel de Synode zich beriep op uitleg van de Bijbel, er toch veel onvrede was met deze stellingname. Een kerk die gewend was dat een synode zich duidelijk en eenduidig uitspreekt over theologische issues, moest nu plotseling op lokaal niveau zelf invulling aan de praktijk geven. Voor sommigen conflicteerde hier wel heel sterk de dagelijkse praktijk van het kerkelijk leven met de aloude kerkelijke theologie, ook nog eens versterkt door in dit besluit alle ambten op 'één hoop te vegen', waar de Bijbel wel degelijk ruimte biedt voor onderlinge verschillen.

Dit alles leidde mij ertoe de verbondstheologie te gaan onderzoeken in het licht van wat de Bijbel zelf hierover onderwijst.

Dat sommige van mijn bevindingen misschien tegen 'kerkelijke schenen' aan kunnen schoppen, zou naar mijn mening geen reden moeten zijn om die bevindingen dan maar niet te delen. Zonder ook maar enigszins een overeenkomst aan te willen gaan met mensen die in de loop der tijd kerkdoctrines ter discussie stelden zoals bijvoorbeeld Maarten Luther in 1517 (op zijn minst schokkend voor de positie van de kerk in die tijd), denk ik dat een beoordeling vanuit de Bijbel van vaak lang vastliggende doctrines altijd op zijn plaats is en dat deze niet op voorhand terzijde gesteld kan worden als zijnde in strijd met de heersende theologie.

In deze opvatting ben ik gesterkt door de neo-Calvinistische theoloog R.C. Sproul (1939-2017), die in zijn boek *De Bijbel leren kennen* schrijft over 'Maarten Luther en de privé-interpretatie'.⁴ Hij noemt als één van de grote erfgoederen van de Reformatie het principe van *privé-interpretatie*, iets wat slechts na grote controverse en veel vervolging

⁴ R.C. Sproul: *de Bijbel leren kennen*; 1998, Novapress.

bereikt werd. Hij verwijst daarbij naar Luthers reactie op de Rijksdag te Worms, waar deze in antwoord op de vraag zijn geschriften te herroepen, antwoordde: 'Ik kan niets herroepen, tenzij ik door de heilige Schrift of door de klaarblijkelijke rede overtuigd wordt. Want mijn geweten wordt gevangen gehouden door het Woord van God en handelen tegen het geweten in is niet juist en ook niet veilig. Hier sta ik, ik kan niet anders. God helpe mij.'⁵

Volgens Sproul betekent privé-interpretatie overigens niet, dat ieder individu het recht heeft de Schrift naar eigen voorkeur uit te leggen. Integendeel, de hervormers hielden zich volgens Sproul 'wel degelijk bezig met wegen en middelen om ongebreidelde geesten in toom te houden.' De manier waarop zij dat deden, was echter niet door het onfeilbaar verklaren van het onderwijs van de leiders van hun denominatie. Luther hanteerde het principe van 'de Schrift dwaalt nooit'. Dus zolang de leiders van de kerk hem niet uit de Bijbel van zijn dwaling konden overtuigen, voelde hij zich gehouden aan wat de Bijbel volgens zijn eigen geweten leerde.

Bij de privé-interpretatie is er uiteraard altijd het gevaar van subjectivisme in Bijbeluitleg, waarbij een waarheid van een uitspraak door het subject wordt bepaald. Om het gevaar van *eisegese*⁶ af te wenden is het daarom noodzakelijk dat we de Schrift met de Schrift vergelijken en zodoende tot een verantwoorde uitleg ervan komen. In dit boek heb ik getracht dit principe toe te passen en de Bijbel voor zich te laten spreken.

Mijn uitgangspunt met dit boek is om vanuit wat de Bijbel leert een ander dan het gangbare beeld van het verbond met God te schetsen. Waardoor gelovigen de vrijheid van het Nieuwe Verbond gaan ontdekken en daaruit willen leven.

⁵ Geciteerd in R.C. Sproul: *de Bijbel leren kennen*; blz. 29, 30.

⁶ In de hermeneutiek kennen we het begrip *exegese* wat zoveel betekent als wat je 'uit' de Schrift haalt, de *schriftuitleg*. *Eisegese* heeft dezelfde wortel, maar een volkomen ander voorvoegsel *eis*, dat 'in' of 'naar binnen' betekent; dus iets dat je in de tekst legt. *Eisegese* is een subjectieve onderneming.

Waar Paulus de Filippenzen uitlegt dat het niet zijn doel is om gelijk te hebben, maar om te bereiken wat voor hem ligt, zou ik met hem willen zeggen *'dat moet de gezindheid zijn van ons allen die volmaakt zijn. En mocht iemand van u er iets anders over denken, dan zal God u ook dat wel duidelijk maken.'* (Filippenzen 3:15 GNB).

Ik spreek daarom de wens uit dat lezers de bereidheid hebben om kennis te nemen van het resultaat van mijn bevindingen, ook als dat tot andere uitkomsten leidt dan wenselijk of gedacht.

In dit boek neem ik de lezer graag mee op reis door het verlossingsplan van God, te beginnen met de belofte aan Abraham, via het Oude Verbond, ten slotte uitkomend bij het Nieuwe Verbond en de grote 'hoofdrolspeeler daarin, Jezus Zelf. Tijdens deze reis zullen we af en toe stilstaan bij specifieke momenten en situaties die bepalend zijn voor het begrijpen van het plan dat God voor ogen had in het brengen van zijn mensen in de vrijheid van de kinderen van God, neergelegd in het evangelie van verlossing.

Voor dat doel heb ik dit boek in twee delen opgedeeld:

Deel 1 (hoofdstukken 1-9) gaat in op de wijze hoe God de relatie met de mens in een verbond heeft uitgewerkt; in deel 2 (hoofdstukken 10-18) bespreek ik de relatie tussen het Nieuwe Verbond en de Bijbelse leer van de verlossing.

Joop Bakker

Deel I

**Het oude verbond;
De glans die verdwijnt**

'Toch begon het oude verbond, dat tot de dood leidde, met zo'n stralend licht, dat de Israëlieten het niet konden verdragen naar Mozes te kijken. Want terwijl hij hun de wet gaf die zij moesten gehoorzamen, straalde zijn gezicht door de aanwezigheid van God. Maar dat was van voorbijgaande aard. Moeten wij dan niet een veel grotere glans verwachten, nu de Heilige Geest leven geeft? Als het verbond dat tot veroordeling leidt al zo'n glans gaf, hoeveel meer moet dan de glans van het verbond zijn dat de mensen bij God brengt? Sterker nog: de glans die van Mozes' gezicht afstraalde, was een flauw schijnsel vergeleken bij de schitterende glans van het nieuwe verbond. Dus, als het oude verbond, dat toch weer zou verdwijnen, al een hemelse glans had, hoeveel sterker moet dan de glans van Gods nieuwe verbond zijn, omdat dat blijvend is.' (2 Korintiërs 3:7-11 HTB)

In dit deel van het boek introduceer ik het verbond als manier waarop God met de mensen in relatie wil leven. Met een verbond bedoelen wij een overeenkomst waarin partijen duidelijk hebben gemaakt op welke wijze en onder welke voorwaarden ze met elkaar willen en kunnen omgaan.

Het was voor God vanaf het begin van zijn schepping al duidelijk dat Hij partners wilde hebben die met Hem deze schepping zouden gaan beheren (*Genesis 1:26-28*).

Toen echter bleek dat ze niet in staat waren om op Gods voorwaarden met Hem samen de aarde te 'onderwerpen' en te leiden, ging God een overeenkomst (een verbond) met hen aan wat het mogelijk moest maken zijn oorspronkelijk plan uit te voeren. Dat was het begin van een relatie met één volk, Israël, waarmee God een verbond sloot: het Oude Verbond.

De basis van elke overeenkomst tussen partijen is altijd *vertrouwen*. Dat is voor een verbond niet anders. Toen God Zijn eerste verbond met mensen sloot, was Hij de partij die volledig te vertrouwen is. De geschiedenis heeft laten zien dat onder het Oude Verbond de andere partij, de mens, zich een niet-betrouwbare partner heeft getoond.

Daarom was dit verbond gedoemd te mislukken en besloot God tot een Nieuw Verbond, waar Hij de zwakste partij er tussen uit moest halen. Niet door die partij te diskwalificeren, maar door een partij binnen te brengen die wél volledig betrouwbaar zou zijn. En die garant kon staan dat de zwakkere partij zich aan zijn deel van het verbond zou houden.

Die vond Hij in Zijn door Hem geroepen eigen Zoon, Jezus. In de evangeliën dikwijls de *mensenzoon* genoemd.

Met die Zoon, eigenlijk God Zelf in de gedaante van een mens, begon Hij een nieuw verbond. Een verbond waarvan bij voorbaat vast stond dat dit wel goed zou gaan, omdat Hij als Schepper daarvoor Zelf garant stond. Vanuit die overtuiging kon Jezus dan ook met zekerheid zeggen dat *'God de wereld zo lief had, dat Hij zijn eigen Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.'* (Johannes 3:16).

In dit boek zet ik deze beide verbonden tegenover elkaar en wil ik laten zien waarom het tweede verbond zoveel beter is dan het eerste.

Hoofdstuk 1

Gods verbond met de mens: de hoofdlijn van het evangelie

Er komt een dag,' zegt de Here, 'dat Ik een nieuw verbond met de mensen van Juda en Israël zal sluiten. Het zal niet hetzelfde verbond zijn dat Ik met hun voorouders sloot toen Ik die uit Egypte leidde. Dat verbond hebben zij toen verbroken, hoewel Ik voor hen zorgde als een man voor zijn vrouw. Maar dit is het nieuwe verbond dat Ik dan met hen zal sluiten: Ik zal mijn wetten in hun harten graveren, zodat zij Mij willen eren, dan zal Ik werkelijk hun God zijn en zij zullen mijn volk zijn.' (Jeremia 31:31-33 HTB).

Zoals wij geloven is de Bijbel het boek waarin God Zich aan mensen geopenbaard heeft. We lezen in de Bijbel hoe God het universum gemaakt heeft en hoe de mensen daarin een belangrijke rol hebben gekregen om de aarde te onderhouden (*Genesis 1 en 2*). Vervolgens ontvouwt zich de geschiedenis van de mens in de daaropvolgende hoofdstukken van het boek Genesis; we zien hoe de 'oermensen' zich ontwikkelen en er al snel zo'n chaos van maken dat God besluit om een einde aan zijn schepping te maken door de *zondvloed* (*Genesis 6:9-13*). Toch kiest Hij er echter voor om met de op dat moment enige 'rechtschapen' (*Genesis 6:9*) man verder te gaan en Noach overleeft met zijn naaste verwanten deze vernietiging van de aarde. Eeuwen later verwijst de christelijke apostel Petrus naar deze gebeurtenis in zijn brief, als hij schrijft: 'ze gaan er dan willens en wetens aan voorbij dat er in het begin al eens een hemel en een aarde zijn geweest die door Gods woord gevormd waren, uit water en door middel van water, en dat de toen-

malige wereld ook weer door Gods woord is vergaan, toen ze door het water werd overspoeld' (2 Petrus 3:5,6). Op dezelfde wijze, laat Petrus zijn lezers weten, zullen ook deze aarde en hemel definitief vernietigd worden, om een einde te maken aan de 'goddeloosheid'. (2 Petrus 3:7).

De meeste mensen deugen?

In feite beschrijft Petrus in een paar zinnen het verloop van de aarde nadat de mens al vrij snel aan het begin van zijn schepping zich van zijn Schepper vervreemd had door een gebeurtenis die wij later de zondeval zijn gaan noemen (*Genesis 3*). Je zou kunnen zeggen dat na deze desastreuze gebeurtenis het eigenlijke verhaal van God met de mens begint. Dit begrijpen we uit Gods reactie op het onvermogen van de mens om op een waardige manier met elkaar en met de schepping om te gaan. Dit was niet zoals Hij het bedoeld had en daarom zocht Hij naar wegen om deze catastrofe weer te herstellen.⁷ Feitelijk hint Hij daar al op in *Genesis 3:15 (GNB)*, waar Hij tegen de slang zegt: *'Vijandschap sticht Ik tussen jou en de vrouw, tussen jouw nageslacht en het hare; dat verbrijzelt jou de kop, jij bijt het in de hiel.'* We geloven dat dit werd vervuld door Jezus Christus toen Hij de relatie tussen God en mens herstelde.

'De meeste mensen deugen,' schreef de historicus Rutger Bregman in zijn in 2019 alomtgeprezen boek, waarin hij 'de jongste inzichten uit de psychologie, de economie, de biologie en de archeologie verweefde'. Het boek is een bestseller en inmiddels in 32 talen vertaald. Dat de meeste mensen echter niet deugen is inmiddels voldoende duidelijk geworden uit de recente gebeurtenissen, zoals de holocaust en de oorlog in Oekraïne. De NRC journalist Pieter van Os maakt dit pijnlijk duidelijk in zijn boek *'Liever dier dan mens'*,⁸ waarin hij onder meer

⁷ Je kunt je afvragen of het gegeven van de 'zondeval' al niet van aanvang af in Gods soevereine plan met de mensheid lag besloten, getuige *Efeziërs 1:3-5*: *In Christus immers heeft God, voordat de wereld gegrondvest werd, ons uitgekozen (...) en vol liefde heeft Hij ons naar zijn wil en verlangen voorbestemd om door Jezus Christus zijn kinderen te worden.*

⁸ Pieter van Os: *Liever dier dan mens*; Uitgeverij Prometheus 2019.

het verhaal van een Joods meisje beschrijft dat nadat ze de oorlog als onderduiker heeft overleefd, alsnog wordt vermoord door bevrijde Polen die op zoek zijn naar – vermeend – Joods geld.

Dit menselijk onvermogen om fatsoenlijk met elkaar om te gaan is in feite een gevolg van dat ene moment waarop de mens besloot het heft in eigen hand te nemen. Wij noemen dit onvermogen de *erfzonde*, een term waarmee we duidelijk maken dat we allemaal de oerzonde van Adam hebben overgeërfd. *‘Door één mens is de zonde in de wereld gekomen, en door die zonde de dood, en de dood is het lot van alle mensen geworden, omdat ze allemaal gezondigd hebben,’* legt de apostel Paulus uit in Romeinen 5:12 (GNB). Het is niet zozeer dat we zondaars genoemd worden, omdat we slechte dingen doen, maar we doen slechte dingen, omdat we zondaars zijn. We hebben het DNA van Adam en dat is zondig, zodat wij daarom ook zondig zijn. In feite deugt niemand!

Gods zoektocht naar herstel

Nadat de mens als gevolg van de zondeval zich onttrokken had aan zijn ongelimiteerde relatie met God, zocht God naar een manier om deze relatie te herstellen. Hij introduceerde *het verbond* – een soort overeenkomst – als manier waarop Hij met de mensen wilde omgaan.

Voor het eerst komen we dit tegen in Genesis 12 als God, nadat de mensen er na de *zondvloed* weer een puinhoop van hadden gemaakt, een man uitkiest met wie Hij dit verbond wil beginnen. Hij zegt dan tegen Abram, deze nieuwe man: *‘Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten, en ga naar het land dat Ik je zal wijzen. Ik zal je tot een groot volk maken, Ik zal je zegenen, je naam veel aanzien geven, een bron van zegen zul je zijn. Ik zal zegenen wie jou zegenen, wie jou vervloekt, zal Ik vervloeken. In jou zullen alle volken op aarde gezegend worden.’* (Genesis 12:1-3).

We lezen dan hoe Abram dit aanbod aanneemt en op ‘weg gaat’. In zekere zin begint hiermee ook ons verhaal over de relatie met God, de Schepper van hemel en aarde.

Met de roeping van Abram maakt God een begin met een uniek volk, Israël. Hij belooft Abram dat Hij hem tot een groot volk zal maken en dat Hij met hem alle geslachten van de aardbodem zal zegenen (*Genesis 12:2-3*). Maar in feite had God met het ontstaan van Israël alle volkeren van de aarde al in het vizier...

Tijdens de verbondssluiting van God met Abram (zoals hij toen nog heette) krijgt hij de belofte van een nakomeling én dat uit hem een groot volk zal voortkomen waaraan God dit land waar hij woont zal geven (*Genesis 15:4-7*).⁹

Genesis 17 vertelt ons hoe God de verbondssluiting met Abram bekrachtigt en diens naam verandert in Abraham.¹⁰ De apostel Paulus legt later in de Nieuwtestamentische brief aan de Romeinen uit dat Abraham God vertrouwt en dat wordt hem toegerekend als een rechtvaardige daad (*Romeinen 4:9*). De enige verplichting van de kant van Abraham is de besnijdenis, dat het teken wordt van het verbond, een eeuwigdurend verbond met Abraham en zijn nakomelingen dat niet verbroken kan worden (*Genesis 17:7-10*). Wat opvalt is dat de roeping van Abraham een eenzijdig goddelijk initiatief is. Het is ongevraagd. Er worden geen voorwaarden aan gesteld. Door Abraham en zijn nakomelingen, het volk Israël, wil God de hele mensheid zegenen.

Mozes

Met de komst van Mozes, de grote profeet, die het volk Israël in de vrijheid brengt, begint een nieuwe fase van het verbond. De nazaten van Abraham mogen niet zijn als de 'volkeren rondom hen', maar ze vormen een 'heilig volk', speciaal door God apart gezet. In tegenstelling tot het verbond met Abraham, zijn er bij het verbond met Mozes wel voorwaarden: In Exodus 19:5 lezen we *'als je mijn woorden ter harte neemt en je aan het verbond met mij houdt...'*

⁹ Deze belofte is de grond waarop de orthodoxe Joden hun claim van de staat Israël funderen.

¹⁰ Betekenis: vader van een menigte volken (Thora) of de (goddelijke) vader is barmhartig.

Maar dit verbond houdt geen stand: Israël is niet in staat zijn deel van het verbond na te komen, ondanks voortdurende aanmaningen door profeten van God.

God gaat echter ondertussen wel door met de uitvoering van zijn verbond met Abraham. Het volk Israël krijgt een koning, een 'man naar Gods hart', David. Met deze koning en zijn nageslacht wil God zijn oorspronkelijk plan om in Israël alle volken te zegenen, uitvoeren. Dat plan wil Hij volvoeren met een nakomeling van David, Jezus, die als mens geboren wordt uit het geslacht Juda en waarmee God een nieuw verbond begint (*Matteüs 1:1, zie ook Galaten 3:16*).

Dit nieuwe verbond zal wel standhouden, omdat God het menselijk element, de zwakste schakel, uit dit verbond haalt. In de zesde eeuw voor Christus kondigt de profeet Jeremia dit 'betere' verbond aan: *'de dag zal komen – spreekt de HEER – dat Ik met het volk van Israël en het volk van Juda een nieuw verbond sluit, een ander verbond dan Ik met hun voorouders sloot toen Ik hen bij de hand nam om hen uit Egypte weg te leiden. Zij hebben dat verbond verbroken, hoewel ze Mij toebehoorden – spreekt de HEER. Maar dit is het verbond dat Ik in de toekomst met Israël zal sluiten – spreekt de HEER: Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en hem in hun hart schrijven. Dan zal Ik hun God zijn en zij mijn volk. Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: "Leer de HEER kennen," want iedereen, van groot tot klein, kent Mij dan al – spreekt de HEER. Ik zal hun zonden vergeven en nooit meer denken aan wat ze hebben misdaan.'* (*Jeremia 31:31-34*).

Om het welslagen van dit nieuwe verbond te garanderen, werpt God Zichzelf op in de persoon van zijn Zoon Jezus, als het noodzakelijke offer waarmee de oorspronkelijke straf op het verlaten van God wordt verzoend. Uit de Bijbel weten we dat dit gebeurde toen Jezus door zijn volk werd verworpen en als een misdadiger ter dood werd gebracht. *'Om onze zonden werd hij doorboord, om onze wandaden gebroken. De straf die hij onderging bracht ons vrede, zijn striemen gaven ons genezing,'* voorspelde de profeet Jesaja al zo'n 650 jaar voordat deze gebeurtenis plaatsvond (*Jesaja 53:5*).

Niet alleen de erfzonde verzoend

Maar met de verzoening van de erfzonde was het nog niet klaar, de mens moest ook de mogelijkheid hebben zijn deel van dit verbond na te komen. Daarin voorzag God door niet alleen Jezus' gerechtigheid aan ons toe te rekenen, maar ook door ons te vullen met zijn natuur, waardoor onze focus veranderd wordt van een mens die in de eerste plaats alleen rekening houdt met wat hij zelf wil en gedreven wordt door zijn impulsen naar een persoon die zich laat leiden door de Geest van God. Uiteindelijk zal dit ertoe leiden dat we geheel nieuwe mensen worden die nadat dit aardse leven eindigt, zullen opstaan in een eeuwig leven waarin ze voor eeuwig met God leven.

We kunnen vaststellen dat het sluiten van een verbond tussen God en mens een Bijbels gegeven is. De vraag is echter of dit om één en hetzelfde verbond gaat dat met iedereen op dezelfde wijze gesloten is. Als het gaat om de toegang tot en de voorwaarden waaronder het verbond gesloten wordt, stellen we vast dat er twee significante verschillen zijn tussen het Oude en het Nieuwe Verbond: het oude werd gesloten met slechts één volk, het nieuwe met heel het menselijk geslacht. Het oude verbond was in grote mate afhankelijk van menselijke inspanning, terwijl het nieuwe uitsluitend afhangt van die ene Mens, Jezus Christus, Gods Zoon. In de loop van dit boek zal ik trachten uiteen te zetten, waarom er mijns inziens geen sprake is van een en hetzelfde verbond dat overgegaan is van Israël op het menselijk geslacht, maar van een geheel nieuw verbond dat het oude vervangen heeft. Een verbond dat christenen in staat stelt een vrij en door de Geest vervuld leven te leiden. Een verbond overigens waarin ook Israël opnieuw wordt ingesloten op basis van hun geloof in Christus. In zijn gesprek met de Samaritaanse vrouw maakte Jezus al duidelijk dat 'de redder van de wereld uit het Joodse volk komt' (*Johannes 4:22 HTB*), daarmee benadrukkend dat het Nieuwe Verbond dat Hij bracht mogelijk gemaakt was door het oorspronkelijke verbond dat God op Zijn initiatief met het mensdom sloot.

Je kunt je afvragen of dit van belang is. Ik denk van wel, omdat de eisen en voorwaarden van deze verbonden verschillend zijn en we

niet zonder meer de voorwaarden van het ene verbond kunnen toepassen op het andere. Dan komen we tot ingewikkelde leerstellingen als ‘de doop in de plaats van de besnijdenis’, en blijven we zitten met de vraag of de wet uit het oude verbond ook geldt voor de mensen onder het nieuwe verbond.

Klassieke verbondstheologie; een verkenning

Voor een goed begrip over de leer van het verbond heb ik mij verdiept in de bronnen van de gereformeerde theologie, en dan met name de Drie Formulieren van Enigheid. Immers, dat zijn de bronnen waarop deze leer is gestoeld.

Bij de Drie Formulieren van Enigheid gaat het om een drietal theologische geschriften die door de Synode van Dordrecht in 1618-1619 als de belijdenis van de toenmalige Gereformeerde Kerk in de Nederlanden werden aanvaard. Uit deze Gereformeerde Kerk zijn de Nederlandse Hervormde Kerk en later de diverse Gereformeerde kerkgenootschappen alsook de meer recentelijk ontstane fusiekerk van Hervormden en Gereformeerden, de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), voortgekomen.

Deze drie belijdenisgeschriften zijn:

- Heidelbergse Catechismus (HC), opgesteld door Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus in 1563.
- Nederlandse geloofsbelijdenis (NGB), opgesteld door Guido de Brès in 1561.
- Dordtse Leerregels, opgesteld door de Synode van Dordrecht in 1618 en 1619. Deze worden ook wel de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten genoemd.

Waar het gaat over de persoon van Christus (als God én tegelijk mens) en de plaats en de rol van de heilige Geest, alsmede over de theologie van de Drie-eenheid heb ik bovendien de *Niceaanse geloofsbelijdenis* en de *geloofsbelijdenis van Anastasia* gebruikt, omdat die op dat punt het meest duidelijk zijn.

Mijn probleem is niet zozeer met de grote inhoud van de belijdenisgeschriften – die zijn in principe wel Bijbels – maar met de theologische uitwerking op onderdelen ervan, zoals de *kinderdoop* en de plaats van de wet. Daarmee samenhangend schets ik mijn bezwaar tegen de *vermenging* van het oude met het nieuwe verbond.

Om te beginnen staan we stil bij de vraag of de Bijbel daadwerkelijk de verbondstheologie leert, zoals wij die kennen. De verbondsleer is een theologisch concept dat in brede kring onder christenen als Bijbels wordt aangenomen. Maar je kunt je afvragen of de Bijbelse leer over redding één-op-één overeenkomt met wat de verbondstheologie onderwijst. Nauw verbonden met de verbondsleer is de leer over de uitverkiezing. Daarover kunnen we kort zijn; zij gaat terug als antwoord op de Rooms-Katholieke leer van ‘goede werken’ tot Paulus en (later) Augustinus, en onderstreept de belijdenis van Gods soevereine en vrijmachtige verkiezing door geloof en genade alleen, zoals beleden in de Reformatie.¹¹ We zullen ons daarom hier beperken tot de verbondstheologie.

Het Oude of het Nieuwe Verbond?

Het meest bekend in dit verband is Gods verbondssluiting met Abraham, waar God de besnijdenis als teken van het verbond instelt. Vervolgens komen we die weer tegen bij de verbondssluiting op de berg Sinai, waar God het verbond met Israël sloot, als uitvloeisel van het verbond dat Hij met Abraham had gesloten (*Exodus 2:24*). Bij dit verbond, dat wij kennen als het *Oude Verbond*, gaf God zijn wet aan het volk. Daarna zagen we in Jeremia 31 dat God een *nieuw verbond* aankondigt. Dit verbond heeft zijn vervulling gekregen in Christus (*Lukas 22:20*). De schrijver van de brief aan de Hebreëen zet de overgang van het oude naar het nieuwe verbond uiteen en komt dan tot de conclusie dat het Nieuwe Verbond een ‘beter verbond’ is en dat met de komst van het nieuwe verbond het oude voor ‘verouderd is verklaard’. (*Hebreëen 8:6 en 13*).

¹¹ De verkiezingsleer staat hier niet ter discussie, daarvoor zijn genoeg aanwijzingen in de Bijbel te vinden.

Paulus kaart in zijn brief aan de Galaten de spanning aan tussen leven naar de wet of leven uit het geloof. Uitgaande van Gods verbond met Abraham, betoogt hij dat *'God een rechtsgeldig testament gemaakt heeft en een wet van vierhonderddertig jaar later kan dat testament niet ongedaan maken, zodat die belofte niet meer zou gelden. Als de erfenis afhankelijk was van de wet, zou ze het niet zijn van de belofte. Maar God heeft juist door een belofte te doen zijn gunst aan Abraham bewezen.'* (Galaten 3:17,18 GNB). Om eraan toe te voegen: *'In de tijd die aan het geloof voorafging, zaten wij opgesloten, bewaakt door de wet, in afwachting van het geloof dat nog geopenbaard moest worden. De wet is voor ons dus een oppasser geweest totdat Christus kwam en wij door het geloof zouden worden gerechtvaardigd. Maar nu het geloof is gekomen, hebben we niet langer een oppasser nodig...'* (Galaten 3:23-25 GNB; markering door mij).

Hoewel sommige Bijbelplaatsen niet altijd meteen duidelijk zijn, wordt uit dit gedeelte wel zonneklaar, dat het verbond van de wet een soort 'tussenoplossing' was, totdat het geloof in Christus openbaar werd, zoals ik verderop in dit boek zal aantonen.

Het is vrijwel onmogelijk om binnen een theologische constructie geen afwijkingen ervan of aanpassingen daaraan te vinden. Dikwijls leiden die dan weer tot nieuwe definities. Op enig moment is de niet-theologisch onderlegde gelovige het spoor bijster in het woud van terminologieën die de juistheid van de eigen opvattingen over (in dit geval) het verbond moeten staven. 'Etiketten' als *genadeverbond*, *werkverbond*, *veronderstelde wedergeboorte*, *doop-in-plaats-van-de-besnijdenis* en dergelijke zijn voor de gemiddelde gelovige niet meteen tot de Bijbel te herleiden, waardoor hij moet 'varen' op het kompas van de theologen. Met deze praktijk creëer je precies datgene waartegen Luther zich keerde: een elite van 'Schriftgeleerden' die de gelovigen moet uitleggen wat ze dienen te geloven, zonder dat dezen zelf op dit punt de Schrift kunnen of hoeven raadplegen.¹²

¹² Uit eigen waarneming het ik gemerkt dat het in Gereformeerde kring vrij gebruikelijk is om bij geloofsragen eerder de Catechismus dan de Bijbel te raadplegen; naar mijn mening een bevestiging van deze stelling.

Daarom kan het helpen om zelf de Bijbel op deze punten te onderzoeken, zodat we net als Paulus in Efeziërs 1:3-14 tot de enig juiste Bijbelse conclusie komen, dat we als gelovigen uitsluitend 'in Christus' deelhebben aan het verbond en de daarbij behorende zegeningen.

In de volgende hoofdstukken zullen we de verbondstheologie aan een verdere Bijbelse verkenning onderwerpen, om van daaruit in deel twee ons te richten op het nieuwe verbond in Christus en de gevolgen daarvan voor de evangelieprediking.